

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА

Кафедра українознавства

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
з дисципліни «МІСТО У ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ»**

Рівень вищої освіти перший бакалаврський

Галузь знань «Гуманітарні науки»
(шифр і назва)

Спеціальність 034 «Культурологія»
(шифр і назва)

Освітня програма «Урбаністичні студії»
(шифр і назва)

Спеціалізація 034 Культурологія
(шифр і назва)

вид дисципліни обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)

факультет філософський

Укладач: канд. філос. н., доцент Михайло Чугуєнко

1. Навчальний контент:

1.1 Лекційні матеріали

Лекція 1. Вступ до курсу «Місто у теорії та історії».

Актуальність розвитку історико-міських студій на сучасному етапі. Поняття міста.

Головні підходи у царині міської історії.

Практичне значення та місце курсу в системі підготовки фахівця-урбаніста.

Література

Бетлій О. В. Міська історія: окреслення дослідницького поля. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки.* 2018. Вип. 26. С. 9-17. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhISU_2018_26_3

Габрель М. М. Духовний комфорт і дух міста як урбаністичний феномен / М. М. Габрель, М. М. Косьмій, Т. М. Просторовий розвиток. 2023. Вип. 3. С. 173-196. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spdev_2023_3_1

Карпець С. Л. Становлення міських поселень: урбаністичний аспект / С. Л. Карпець. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2011. № 10. С. 193-196. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2011_10_43

онстантінова В. Урбаністичний проект "Яка твоя історія?" *Місто: історія, культура, суспільство.* 2020. - № 8(1). С. 126-129. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/miks_2020_8\(1\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/miks_2020_8(1)_13).

Нестеренко В. О. Урбаністичний форум: магія міждисциплінарного єднання. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки.* 2019. Вип. 28. С. 94-95. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhISU_2019_28_14.

Лекція 2. Народження міста на стародавньому Сході..

«Міська революція» (Гордон Чайльд). Передумови, чинники, наслідки. Критика.

Місто на стародавньому Сході. Шумерські міста. Ашур.

Вавилон. Архітектурний ансамбль. Реконструкція архітектурної спадщини. Вавилонська вежа. Символ

Староєгипетські міста. Фіви. Мемфіс.

Література

Аль-Ода Насир Али Абдульхуссейн. Генезис архітектурного образу Вавилонської башни. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті.* 2015. Вип. 2. С. 69–73. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tnvakho_2015_2_14.

Аль-Ода Насир Али Абдульхуссейн Вавилон: генезис реконструкцій *Науковий вісник будівництва.* 2015. № 2. С. 35-41. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvb_2015_2_9.

Аль-Ода Насир Али Абдульхуссейн Образная специфика архитектурного наследия Вав. Архитектурний вісник КНУБА. 2014. Вип. 3. С. 4-9. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/avk_2014_3_3

Домбровский Б. Вавилонская башня как пример реизма / Б. Домбровский *Sententiae*. 2010. № 2. С. 79-91. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/senten_2010_2_7.

Ексарева Н. М. Архитектурный ансамбль Вавилона: историография и реконструкция / Н. М. Ексарева, Насир Али Абдульхуссейн Аль-Ода // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2014. Вип. 35. С. 26-34. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2014_35_6.

Childe, V. Gordon. 1950. The urban revolution. *Town Planning Review* 21: 3-17.

https://www.youtube.com/watch?v=u8WytITpQ_s&list=PLCHgDxCWmlvim6dwUfN7thkctip8XadLK

Sjoberg, Gideon. 1955. The preindustrial city. *American Journal of Sociology* 60(5): 438-45

<https://www.youtube.com/watch?v=VWW6Qz4awd8&list=PLCHgDxCWmlvim6dwUfN7thkctip8XadLK&index=2>

Лекція 3. Античний поліс.

Походження давньогрецького полісу.

Дорійські міста.

Ж.-П.Вернан про поліс і логос. Античний поліс і образ людини.

Соціальні та інтелектуальні передумови. «Грецьке диво». Перше народження європейського раціоналізму. Феномен античної свободи. Полісна організація та антична людина. «Поліс – це не мури, це люди»(Полібій). Протистояння світу азійської деспотії.

Еліністичне місто. Римська урбанізація.

Література.

Rise of the City: The Greek Polis: Imagining the Ideal City

<https://www.youtube.com/watch?v=sKFso4RTm1Q>

The Rise of the Polis

Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=R6uBJq4VQ5E>

The Rise of the Polis (cont.)

Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=BB-i7hZadLc>

What is a polis?

Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=iZkOR4U89Rg>

What Did Ancient Greece Look Like?

Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=3YrJxz6xsAk>

Лекція 4. Посткласичні (середньовічні) та ранньомодерні європейські міста.

Посткласичне місто. Середньовічні міста-комуни.

Міста на Русі. Особливості давньоруських міст порівняно з західноєвропейськими.

Ранньомодерне місто: антропологічні виміри.

Магдебурзьке право в українських містах.

Література.

What Was City Life Like in the Middle Ages?

<https://www.youtube.com/watch?v=BN0nmGL-B94>

Gothic Architecture & Decor

<https://www.youtube.com/watch?v=WcUASUGTLZo>

Лекція 5. Урбанізація, промислова та політичні революції на Заході.

Історичні та інтелектуальні передумови. «Класична цивілізація Заходу»(П.Шоню)

Рустикальний проти урбаністичного у вченнях європейських романтиків.

Критика міської цивілізації у працях Ж.-Ж. Русо.

Антиурбаністичний проєкт у «хутірській філософії» П. Куліша

Освальд Шпенгер про світові міста.

«Діалектика Просвітництва» (М.Хоркхаймер, Т.Адорно)

Ідейна спадщина Просвітництва, Контрпросвітництва та романтизму та їхні оцінки

Колоніальна експансія Заходу та колоніальні міста.

Література.

Building the Victorian City: Splendour and Squalour - Professor Simon Thurley

<https://www.youtube.com/watch?v=eJ2djqrjy8>

What Was Manchester Like During The Industrial Revolution?

<https://www.youtube.com/watch?v=LA7TGW11gzQ>

An Introduction to Victorian and Edwardian Architecture

<https://www.youtube.com/watch?v=h2Of8pGvOzY>

Victorian Architecture

https://www.youtube.com/watch?v=g5u6_jaNz_0

Лекція 6. . Місто в добу радянського тоталітаризму.

Війна міста проти села у добу «воєнного комунізму та сталінської революції згори». Роль репресій та індоктринації. Володимир Паперний «Культура-2». Структури повсякденності радянського міста.

Феномен радянської комуналки.

Комуналка як інкубатор советської людини

Форми комунального побуту у дослідженнях Утехіна..В.Меєровича. В.Паперного.

Література.

Борисенко М. Житлова криза та комунальна політика Радянського уряду в Україні (1920-і рр.)
Етнічна історія народів Європи. Вип.

Лекція 7. Місто у добу постмодерної глокалізації.

Історичні та інтелектуальні передумови пост структуралістського повороту в антропології. Крах глобальних наративів.

Інформаційна революція. Глобалізація та фрагментація світу.

Нео-ліберальна економічна антропологія.

Нео-ортодоксальні антропологічні вчення (іслам, православ'я). Ісламський фундаменталізм (салафізм). Нео-язичницькі антропологічні вчення..

«Смерть людини» Мішеля Фуко.

Критика Постмодерну з боку П.Бурд'є.

Неомарксистська критика неоліберального міста (Дж.Гарві, Д.Бреннер).

Гендероване місто. Гендер, сексуальність у мегаполісі.

Постколоніалістські студії. Теорії гібридності.

Західні мегаполіси як міста мігрантів.

Пандемія та міста в умовах «нової нормальності».

: Література.

Гел Й. Міста для людей. Київ, 2018

Лекція 8. Соціально-культурна динаміка міста. Міські маргінали.

Кримінальна субкультура в місті та антропологія криміналу. Людина у в'язниці.

В'язничний соціум та субкультура: символи та «цінності». Вплив кримінальної субкультури поза в'язницею.

Література.

Focus on Places, Not People, to Prevent Crime | Joel Caplan | TEDxStocktonUniversity
<https://www.youtube.com/watch?v=5hKWLY11Zrs>

Лекція 9. Богема як спільнота: базові характеристики. Генеалогія богеми. Місто й гроші. Декадентська культура: естетичні смаки та стиль життя. «Фланьор» / «фланера» як концептуалізація досвіду чуттєвого сприйняття міста. Радянська богема: специфіка. Богема у містах майбутнього?

Література.

Флорида Р. Homo creativus. Як новий клас завойовує світ. Київ, 2018

Лекція 10. Мікроурбанізм: деталі та нюанси міського середовища.

Мікроурбанізм як дослідницький підхід: мікрооптики та мультисенсоріка. Місто (без людини): практики освоєння порожніх та закинутих просторів. Кейс одного маршрута. Хореографія пасажирів міського транспорту. По місту з плеєром. Ваша оцінка перспективності мікроурбаністичного підходу як дослідницької практики.

Література.

TEDxUIUC - Michael Ross - Micro-Urbanism

<https://www.youtube.com/watch?v=H11m7ST4buk>

Teddy Cruz lecture: Chronicles from the Edge - Micro-Urbanism, Relational Architectures

<https://www.youtube.com/watch?v=ffWmyAWHeO4>

How Tokyo Works: Spontaneous Urbanism on a Human Scale

<https://www.youtube.com/watch?v=XErjLrRsMho>

Лекція 11. Тоталітарний спадок українських міст.

Сучасна урбанізація у світлі теорій глобалізації. Світові міста й глобальні міста. Джентрифікація як глобальна стратегія: теорія, історія, географія. Як джентрифікація проявляється в Україні? Міста як бренди.

Література.

Богуненко В. О. Монопрофільність як історико-урбаністичний феномен: вимір Донбасу.

Грані Історії. 2020. Вип. 3. С. 13-18. Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/grist_2020_3_5.

Лекція 12. Міста та містяни майбутнього: між утопією та антиутопією.

Міста майбутнього як предмет дослідження урбаністики та тема у фантастичному кінематографі. Песимістичні сценарії урбанізації: антропологічні виміри. Пост-апокаліптичні міста. Оптимістичні сценарії урбанізації: антропологічні виміри. Прагматичні сценарії. Майбутні міста після пандемії ковіду-19. Ваш прогноз міст та їхніх мешканців у майбутньому? Підстави для прогнозу?

Література.

Галегуа Д. Розумні міста. Київ, 2021

Why the buildings of the future will be shaped by ... you | Marc Kushner

<https://www.youtube.com/watch?v=hha0NsYXS5c>

Future City 2050 Tomorrowland. Режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=eWLJ1hR-Mk4>

2. Матеріали до семінарських занять з «Місто у теорії та історії».

Тема 1. Луїс Вірт та його внески в теорію міської історії.

1. Життєвий та науковий шлях Луїса Вірта
2. «Урбанізм як спосіб життя».
3. Наскільки актуальні сьогодні ідеї Луїса Вірта?

Матеріал для підготовки

Wirth Louis Urbanism as a Way of Life Author(s): Source: The American Journal of Sociology, Vol. 44, No. 1 (Jul., 1938), pp. 1-24 Published by: The University of Chicago Press. P. 1-18

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2768119>

Wirth, Louis. 1938. Urbanism as a way of life. American Journal of Sociology 44(1): 1-24.

<https://www.youtube.com/watch?v=u23smKgJuZw>

Тема семінару 2: Урбогенез в Україні:

визначальні чинники, особливості прояву та основні етапи

1. Поняття та теорії урбогенезу.
2. Як працюють теорії урбогенезу на конкретно-історичному матеріалі міської історії України? Урбогенез українських земель у стародавні часи, епоху Середньовіччя та Нового часу.

Література.

Урбогенез в Україні: визначальні чинники, особливості прояву та основні етапи / у кн.: Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. С. 48-63

URL: https://www.geokyiv.org/pdf/Urban_Ukraine.pdf

Тема семінару 3. Публічні простори Києва:

просторова модель та сучасні трансформації.

1. Що таке ідеальний публічний простір міста?
2. Специфіка публічного простору у різних суспільствах.
3. Якими публічні простори є чи можуть бути в Києві?

Література.

10. Публічні простори Києва: просторова модель та сучасні трансформації. кн.: Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. С. 185-209

URL: https://www.geokyiv.org/pdf/Urban_Ukraine.pdf

Тема семінару: Проблеми та стратегії виживання українських міст:

регіональні виміри.

1. Стійкість та мінливість містечок Львівщини (просторова структура та функції).
2. Міські поселення Луганщини: нові виклики на фоні старих проблем.
3. Депресивні території Полісся: стратегії виживання міст.

Література.

Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. С. 98-167

URL: https://www.geokyiv.org/pdf/Urban_Ukraine.pdf

Тема семінару: Проблеми та приміської зони українських міст.

1. Приміські простори, що змінюються та виникають
2. Житлова субурбанізація в Україні: тренди та відмінності.
3. Приміська зона Києва: дифузійні функції обслуговування.
4. Просторовий розвиток приміської зони Івано-Франківська: ментальні межі, нерівномірність, фрагментація.
5. Від "розірваного" простору до метрополізації і субурбанізації: Херсонська міська агломерація у нових вимірах урбогенезу.

Література.

Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. С. 261-337

Тема семінару: Житлові масиви соціалістичного міста: минуле та майбутнє "хрущовок" Києва.

1. Великі житлові масиви постсоціалістичних міст.
2. Масове житлове будівництво в Києві: "прихід хрущовок".
3. Подальша доля житлових масивів "хрущовок": очікування та реальність.

Матеріал.

Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. С. 227 - 239

Тема семінару: Індустріальний Харків: консервація чи шлях до розумного міста?

1. Функціональне зонування Харкова та індустріальні простори міста.

2. Проблеми використання індустріальних просторів міста.
3. Шляхи вторинного використання індустріальних об'єктів і територій Харкова.

Матеріали для підготовки.

Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. С. 357 – 373

Тема семінару: Чутливість міських територій до ризиків: готовність запобігати і протидіяти.

Стійкість міст до загроз, готовність їм запобігати і протидіяти.

Чутливість міської території: еволюція підходів та методи оцінки.

Аналіз індикаторів прояву чутливості території м. Києва.

Сприйняття загроз міста Києва як основа для активної протидії.

+ додаткове питання:

Управління містами в Україні: у пошуках гендерної рівності.

Матеріали для підготовки.

Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. С. 241 – 257

Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. С. 216 – 424

САМОСТІЙНА РОБОТА З КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

Самостійне завдання № 1

Питання, задачі, завдання або кейси для поточного та підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти, для контрольних робіт, передбачених навчальним планом, післятестастійного моніторингу набутих знань і вмінь з навчальної дисципліни Завдання семестрових екзаменів

Питання до іспиту

з курсу «Місто у теорії та історії».

Питання до іспиту

з курсу «Місто у теорії та історії».

Походження міста. «Міська революція»

1. Ранній урбанізм у стародавньому Єгипті. Некрополі.
2. Ранній урбанізм у стародавній Месопотамії: загальна характеристика.
3. Походження та особливості давньогрецького полісу.
4. Особливості давньоримського урбанізму.
5. Урбанізм у середньовічній Західній Європі: загальна характеристика.
6. Античний поліс та середньовічне місто: головні відмінності.
7. Ренесансне місто: специфіка та приклади.
8. Ісламський середньовічний урбанізм: особливості та приклади.
9. Духовне життя великих міст в інтерпретації Георга Зіммеля.
10. Феномен радянської комуналки. Матеріальні та ментальні риси комунального побуту.
11. Радянське і пострадянське міста України: порівняльна характеристика типових рис.
12. Чому міста занепадають?
13. Як міста стають успішними?
14. Що таке міська історія? Основні напрями дослідження.
15. Трансформація міського простору та неоліберальний розвиток міст: 2000-і роки.
16. Ричард Флоріда про кризу глобального урбанізму.
17. Урбогенез в Україні: поняття, визначальні чинники та основні етапи.
18. Стійкість та мінливість містечок Львівщини (просторова структура та функції).
19. Міські поселення Луганщини: нові виклики на фоні старих проблем.
20. Депресивні території Полісся: стратегії виживання міст.
21. Українські міста в Європейській метрополітарній мережі: наскільки інтегрований Київ?
22. Київ: зміни міського простору столиці.
23. Публічні простори Києва: просторова модель та сучасні трансформації.
24. Функціональні та просторові зміни вузлових територій Києва.
25. Житлові масиви соціалістичного міста: минуле та майбутнє “хрущовок” Києва.
26. Чутливість міських територій до ризиків: готовність запобігати і протидіяти.
27. Приміські простори, що змінюються та виникають.
28. Житлова субурбанізація в Україні: тренди та відмінності.
29. Приміська зона Києва: дифузійні функції обслуговування.
30. Просторовий розвиток приміської зони Івано-Франківська: ментальні межі, нерівномірність, фрагментація.
31. Від “розірваного” простору до метрополізації і субурбанізації: Херсонська міська агломерація у нових вимірах урбогенезу.
32. Чи є в Україні місце розумним, зеленим, креативним містам? Що гальмує їхню розвиток?
33. Довоєнні фасади міста Дніпра. Різноманіття “нових фасадів” міста, де хочеться жити: традиції та інновації.
34. Індустріальний Харків: консервація чи шлях до розумного міста?
35. Стратегії розвитку індустріальних просторів Харкова: на шляху до “розумного” міста.

36. Чи зможе індустріальний туризм змінити обличчя Кривого Рогу?
37. Зелена економіка в містах України: міф чи реальність?
38. Великі міста України. Якими мають бути основні акценти в їхньому розвитку?
39. Індустріальні міста України. Якими мають бути основні напрями їхнього розвитку індустріальних міст в умовах постіндустріального суспільства?
40. Малі міста України. Якими повинні бути стратегії їх виживання?
41. Управління містами в Україні: у пошуках гендерної рівності.
42. Міста ХХІ ст. під час війни: роль та динаміка змін.
43. Повсякденне життя та ментальність містян в умовах війни.
44. Перспективи повоєнної відбудови українських міст.

Зразок екзаменаційного завдання

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет філософський

Спеціальність 033 Філософія, 034 Культурологія

Семестр 6

Форма навчання _денна_

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень): бакалавр

Навчальна дисципліна: «Місто: теорія та історія»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 3

1. Ранній урбанізм у стародавній Месопотамії: загальна характеристика (13 балів).
2. Ричард Флоріда про кризу глобального урбанізму (13 балів).
3. Міста ХХІ ст. під час війни: роль та динаміка змін (14 балів).

Затверджено на засіданні кафедри українознавства
протокол № від жовтня 202

Завідувач кафедри українознавства _____ доц. Н. В. Аксьонова

Екзаменатор _____ доц. М. В. Чугуєнко

